

УДК 377.018

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-66-132-151

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ОСВІТИ

Мала І.Б.

старший викладач кафедри управлінських технологій, ВНЗ Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна, e-mail: IrynaMB@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0773-5336>

DISTANCE LEARNING AS AN EFFECTIVE TOOL OF MANAGEMENT EDUCATION

Mala Iryna

senior lecturer of the management technologies department, "KROK" University, Kyiv, Ukraine,
e-mail: IrynaMB@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0773-5336>

Анотація. В ході написання статті розглянуто сутність та особливості дистанційного навчання як дієвого інструмента управлінської освіти. Акцентовано увагу на методах, формах і режимах дистанційного навчання. Метою дослідження є аналіз основних елементів дистанційного навчання, як дієвого інструменту управлінської освіти. З'ясовані основні принципи, переваги та проблеми дистанційного навчання. Визначено коло перспективних напрямків, щодо розвитку дистанційної освіти в Україні. Розглянуто сутність категорії «дистанційне навчання» та розкрито основні періоди її еволюції. Розкрито альтернативні погляди науковців щодо сутності дистанційної освіти та її складових. Проаналізовано сучасні підходи до розуміння впровадження використання дистанційного навчання, як засобу впровадження вирішенню низки актуальних викладацьких завдань, а саме, підвищення ефективності навчальної діяльності студентів, кращої організації навчального процесу, використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій при організації навчально-виховного процесу. Висвітлений термін «тьютор», визначена його роль і значення в процесі дистанційного навчання. Окреслено авторське бачення безпосередньо функцій тьютора, які здійснюються в оперативному управлінні самостійною навчальною діяльністю студентів. Визначено роль створення системи високоякісної підготовки управлінських кадрів, відкритих до інноваційного простору, адекватних у сприйнятті динамічності подій, готових підвищувати професіоналізм упродовж усього життя; здатних формувати управлінську команду та залучати до спільної ефективної взаємодії на шляху досягнення стратегічних завдань. Продемонстрований практичний авторський досвід у процесі функціонуванні інституту тьюторство, який запроваджений в Університеті економіки та права «КРОК». Зазначено особливості синхронного і асинхронного режимів взаємодією між суб'єктами дистанційного навчання; виявлені переваги та недоліки даних режимів. Визначено розуміння впровадження сучасних технологій дистанційного навчання, сучасних методик організації навчального процесу. Обґрунтовано важливість компетенцій дистанційного навчання у глобалізованому світі, які є необхідною умовою для здобуття конкурентоспроможних знань. Висвітлені умови широкого впровадження дистанційного навчання в Україні та шляхи популяризації дистанційної освіти у всіх навчальних напрямках.

Ключові слова: дистанційна освіта; принципи дистанційного навчання; форми, методи та технології дистанційного навчання; синхронний і асинхронний режими дистанційного навчання; проблеми та умови впровадження дистанційної освіти; перспектива розвитку дистанційного навчання в Україні.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 42

Annotation. While writing the article the essence and features of distance learning as an effective tool for management education. Emphasis is placed on methods, forms and modes of distance learning. The basic principles, advantages and problems of distance learning are clarified. The purpose of the study is to analyze the main elements of distance learning as an effective tool for management education. A range of promising areas for the development of distance education in Ukraine has been identified. The essence of the category "distance learning" is considered and the main periods of its evolution are revealed. Alternative views of scientists on the essence of distance education and its components are revealed. Modern approaches to understanding the use of distance learning as a means of implementing the solution of a number of urgent teaching tasks, namely, improving the efficiency of students' learning activities, better organization of the educational process, use of information and communication technologies in organizing the educational process. The term "tutor" is highlighted, its role and significance in the process of distance learning are defined. The author's vision of the functions of the tutor, which are carried out in the operational management of independent learning activities of students, is outlined. The role of creating a system of high-quality training of management staff, open to the innovation space, adequate in the perception of the dynamics of events, ready to increase professionalism throughout life; able to

form a management team and involve in effective joint cooperation to achieve strategic goals. Practical author's experience in the process of functioning of the institute of tutoring, which was introduced at the "KROK" University, is demonstrated. The peculiarities of synchronous and asynchronous modes of interaction between the subjects of distance learning are indicated; identified advantages and disadvantages of these modes. The understanding of introduction of modern technologies of distance learning, modern methods of organization of educational process is defined. The importance of distance learning competencies in the globalized world, which are a necessary condition for acquiring competitive knowledge, is substantiated. The conditions of wide introduction of distance learning in Ukraine and ways of popularization of distance education in all educational directions are covered.

Key words: distance education; principles of distance learning; forms, methods and technologies of distance learning; synchronous and asynchronous modes of distance learning; problems and conditions of distance education; prospects for the development of distance learning in Ukraine

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 42

Постановка проблеми. У процесі реалізації освітніх реформ необхідним є впровадження новітньої форми навчання, яка б відповідала запитам і потребам, що пред'являються до інноваційної освіти, і гарантувала б результативне виконання фундаментальних освітніх програм. Мета розвитку дистанційного навчання визначається впровадженням технологічних інновацій, заснованих на використанні Інтернет-технологій, новітнього мультимедійного устаткування і традиційної національної освіти. Сучасне дистанційне навчання орієнтується на передовий методичний досвід світових інституцій, використання останніх педагогічних технологій, які відповідають запитам сучасної освіти та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-практичні аспекти дистанційного навчання ґрунтовно були дослідженні зарубіжними та вітчизняними науковцями: Адамс Р.Дж., Діханц Х., Бодендорф Ф., Еккерт Б., Бикова В.Ю., Колос К.Р., Куклева В.О., Кухаренко В.М., Полат Є.С., Хуторський А.В. та багато ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз основних елементів дистанційного навчання, як дієвого інструменту управлінської освіти.

Викладення основних матеріалів дослідження. Важливою рисою сучасної освіти виступає її глобальність, яка відбиває актуальні інтеграційні міждержавні процеси. Освіта з категорії національних пріоритетів високорозвинених країн переходить до категорії світових пріоритетів. Міжнародна система дистанційного навчання, перебуваючи у розвитку, забезпечує

відкритий доступ до кращих світових освітніх ресурсів; істотно збільшуючи можливості традиційної освіти формуванням інформаційно-освітнього простору, в якому студент самостійно або під керівництвом викладача може досліджувати цікавий йому фаховий напрям; значно розширює коло людей із доступом їх до освітніх ресурсів; сприяє отриманню навичок самостійної роботи; надаючи послуги освітні заклади, збільшують можливості забезпечення у повної міри освітніх потреб населення.

Відтермінування у розвитку дистанційної освіти загрожує зниженням конкурентоспроможності української освіти у світовому просторі. За останні десятиліття кардинально змінилася система передачі знань, а їх обсяг багаторазово збільшився. Сьогодні вже неможливо одноразово підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Вирішення проблеми полягає в переході до освіти протягом життя, де базова освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової освіти і бути фундаментом для подальшого навчання. Дистанційне навчання має суттєвий потенціал задовольнити високі потреби сучасності у отриманні цифрової грамотності, поширенні інноваційних, більш гнучких форм навчання.

Сьогодні не просто визначити дату, коли розпочало своє зародження дистанційне навчання. Але перші згадки про освітні курси на відстані з'явилися у 1728 році у Бостоні, коли освітянські послуги надавали поштою. Інші науковці схиляються до першості Берлінського інституту вивчення іноземних мов (1850 р.), навчання в якому

відбувалося листуванням, що пізніше отримало назву кореспондентського навчання («corresponding learning»). Наступним був Лондонський університет (1858 р.), здобувачі якого складали іспити на отримання академічного ступеню за будь-якої форми набуття знань (очна, листування, самонавчання) [1].

У 1970-х роках в Америці з'явилися перші навчальні програми через листування. В кінці XIX століття почала організовуватись заочна форма навчання, яка отримала назву дистанційного (distant education). Першими закладами її впровадження були: університет Лондона, Св. Андрія у Шотландії, Королівський університет Канади, університети Чикаго та Квінсленда.

Отже, на цьому етапі розвитку вищої освіти дистанційне навчання прирівнювалось до заочного, яке впевнено посіло місце поряд із традиційним очним і визначалось, як навчання на відстані; отримало юридичне визнання, а студенти університетів набували кваліфікацію, підтверджену офіційним документом про освіту.

Становлення дистанційного навчання в Європі пов'язане зі створенням Відкритих університетів, представлених: Національним університетом дистанційної освіти в Іспанії, до складу якого входять майже 60 навчальних центрів у країні та 9 за її межами (Бонн, Брюссель, Женева, Лондон, Париж та ін.), Національним Центром дистанційного навчання у Франції, що забезпечує дистанційне навчання студентів 120 країн світу. У США та Канаді створено віртуальні університети, які надають можливість кожному студенту отримати освіту за основними дистанційними курсами на базі будь-якого університету [2].

Новий етап у розвитку дистанційного навчання і науково-теоретичного осмислення пов'язаний із інтенсивним впровадженням комп'ютерних навчальних технологій у 60-ті роки XX ст., поява яких стимулювала процеси інформатизації освіти, сприяла вдосконаленню навчальних програм та розробці навчальних

комп'ютерних програм, навчання викладачів та пошуку нових форм і методів дистанційного навчання. Але дистанційне навчання стало доступним значно більшій аудиторії з появою Всесвітньої павутини у 1983 р., стандартизації сторінок www та винайденню HTML формату представлення даних.

Популярність навчання на відстані сприяла створенню Європейської асоціації університетів дистанційного навчання у 1987 р., склад якої сьогодні представляють члени двадцяти країн. Серед членів асоціації в більшості відкриті університети та національні асоціації, асоціації університетів.

Трансформація дистанційного навчання в Україні ґрунтувалась на досвіді закладів вищої освіти країн світу. Саме тому наприкінці 90-х рр. XX ст. Верховна Рада прийняла Закон України «Про національну програму інформатизації», наслідком якого стали позитивні зрушення щодо використання Інтернет в освіті і, в першу чергу, запровадження послуг з дистанційного навчання. У 2000 р. у відповідності до Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, затвердженої Міносвіти і науки України, стало можливим збільшення споживацького контингенту та реалізація системи безперервної освіти «впродовж всього життя», індивідуалізація навчання за умов масової освіти.

В Україні діє спеціальна партнерська організація, мета якої – налагодити ефективну систему підготовки нової генерації професіоналів шляхом активного застосування технологій дистанційного навчання – UDL System.

До складу організації входять: науково-дослідні інституції, заклади вищої освіти, корпорації, банки та неприбуткові організації. Разом з тим діють й інші аналогічні об'єднання, такі як: Методична ліга вчителів дистанційного навчання [3]; українська наукова Інтернет-спільнота [4], як одна з провідних представників науково-інформаційного ресурсу.

Спільнота створена з метою організації співтовариства українських вчених,

обговорення актуальних проблем української науки, розміщення публікацій, обмін досвідом та пошук партнерів. Спільнота обрала своєю місією надавати доступ вітчизняним науковцям до новітніх дослідних робіт для забезпечення якісного подання національних наукових досягнень інформаційного середовища [5].

В Україні 1997 року дистанційне навчання першими започаткували університети Харкова - політехнічний, радіоелектроніки; Львівський інститут менеджменту. У 2000 році наказом Міносвіти і науки України був створений Український центр дистанційної освіти при Національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут». Це стало початком відкриття центрів (інститутів) дистанційного навчання, експериментального впровадження дистанційного навчання.

Одним з перших були Національна академія державного управління при Президентові України та її Регіональні інститути в Харкові, Дніпропетровську, Одесі та Львові. Першими університетами, які отримали дозвіл МОН Україні на проведення експерименту з дистанційного навчання, були Сумський державний університет та Хмельницький національний технічний університет.

Сьогодні на сайті Довідника навчальних закладів [6], серед вищих навчальних закладів, які надають послуги з дистанційного навчання: Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини; Хмельницький національний та Харківський національний автомобільно-дорожній університети, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана Національний педуніверситет ім. М.П. Драгоманова, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України та багато інших провідних закладів [7].

Серед когорти відомих вишів України перебуває і наш Університет економіки та права «КРОК», який є порівняно новим учасником процесу дистанційного

навчання, але на основі ґрунтовно вивченого досвіду інших закладів вищої освіти, ним створено значно прогресивнішу систему дистанційного навчання, яка поєднує онлайн та офлайн-навчання.

Система дистанційного навчання Moodle сайту Університету [8] становить основу для роботи зі студентами. Дистанційно навчаючись, студенти беруть постійну участь у вебінарах за допомогою програми відео-конференцій bigbluebutton та oovoo.

Структурним підрозділом Університету виступає Центр дистанційного навчання, що відповідає за технологію створення, накопичення, зберігання та доступу до електронних освітніх ресурсів з навчальних дисциплін, а також забезпечення організації та супроводу освітнього процесу спеціальним програмним забезпеченням і засобами інформаційно-комунікаційного зв'язку. Університет визначається системним процесом постійного вдосконалення інформаційних технологій та інноваційних методик дистанційного навчання.

Однією із найновіших форм дистанційного навчання світової освіти сьогодні виступають відкриті онлайн-курси МООС великої масштабною інтерактивною участі та відкритим Інтернет-доступом [9].

Основний контингент курсів представлено студентами різних рівнів попередньої підготовки. Враховуючи вище зазначене, очевидним був висновок науковців-учасників Круглого столу «Онлайн-освіта змінює світ» щодо затвердження дистанційної форми навчання, як тренду нової доби, яка надає можливість отримання географічної незалежності впродовж навчання, маючи мобільність, гнучкість з отриманням доступу до актуальної інформації усього світового наукового простору [10].

Не можливо обійти увагою трансформаційний вплив пандемії на розвиток дистанційного навчання, яка внесла зміни до структур закладів вищої освіти, зумовлені зміною потреб здобувачів освіти, впровадженням інноваційних навчальних технологій, зменшенням чисельності іноземних студентів,

закриттям, об'єднанням і реструктуризацією університетів з причин значного зменшення фінансування.

Університетам, за умов пристосування до пандемічних умов, необхідними мають стати гнучкі і надійні освітні моделі, які допоможуть закладам безперервно адаптуватися до різних етапів «нового звичного». Пандемія прискорила і активізувала довготривалі педагогічні тенденції, створюючи природний експеримент, в якому перевіряються та оцінюються численні інновації [11].

Отже, сучасна освіта в Україні потребує активного розвитку дистанційного навчання, зумовленого стрімким розвитком комп'ютерної техніки, підвищення ступіню суспільної освіченості, якості освіти та її конкурентоздатності; реалізації запитів населення щодо освітніх послуг; задоволення потреби країни у фахівцях високого рівня якісної підготовки професійно мобільних та соціально активних.

У відповідності до Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційне навчання (англ. Distant learning), є «системою технологій, що гарантує оперативну доставку здобувачам освіти, достатнього масштабу матеріалу, що вивчається; інтерактивне взаємодіяння викладачів і студентів у навчальному процесі, надання особам резерву самостійної роботи з освоєння запропонованого матеріалу» [12].

Подамо декілька наукових визначень навчання на дистанції. Так, Роберт І. В. розкриває дистанційне навчання (розподілене навчання) крізь призму процесу передання знань, вироблення вмінь і навичок у контексті інтерактивного взаємодіяння як між студентом і викладачем, так і між ними та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, який віддзеркалює всі характерні навчальному процесу елементи (мета, організаційні форми, засоби навчання, методи), реалізоване в умовах використання прийомів інформаційно-комунікаційні технологій ІКТ [13].

Аналогічне тлумачення запропонувала Полат Є.С., характеризує дистанційне навчання, яка систематичну організацію навчання, побудовану на взаємодії викладача та студента, студентів між собою на віддаленні, що відбиває всі властиві навчальному процесу елементи своєрідними прийомами ІКТ та Internet-технологіями» [14].

На основі означених визначень, можемо констатувати, що більшість дослідників, у дефініції «дистанційне навчання» вирізняють та науково аргументують наступні його складові: навчання у паралельній (синхронній) та неодноразовій (асинхронній) формі; елементи навчального процесу; суб'єкти навчання та засоби ІКТ.

Дистанційне навчання у відповідності до наказу МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» – це індивідуалізований процес здобуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності індивіда, що здійснюється, здебільшого, за посереднього екстериторіального (віддалених один від одного учасників) взаємодіяння суб'єктів навчального процесу в особливому середовищі, яке ґрунтується на новітніх інформаційно-комунікаційних та психолого-педагогічних технологіях» [15].

До сього дня відсутня загальна наукова точка зору щодо визначення дистанційного навчання, яку певні фахівці називають ще дистанційною освітою. Серед інших назв використовується також – відкрита, електронна освіта та віртуальне навчання. Зарубіжні науковці надають провідну роль телекомунікаціям у організації навчання на відстані, називаючи її теленавчанням. Але більшістю фахівців вживається саме термін «дистанційна освіта» [16].

Дистанційна освіта уможливорює зручне і комфортне отримання знань здобувачів без відриву від виробництва. Порівнюючи дистанційну освіту із заочною, припускаються не точності, оскільки освіта на дистанції – це постійна самостійна робота із опанування знань, постійний контакт з викладачами і студентами, в той

час як заочна форма містить спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [17].

У монографії «Моделі організації систем відкритої освіти», Бикова В.О. подає такі різновиди освіти:

а) дистанційне навчання – особлива форма інституалізації та втілення навчально-виховного процесу, в якому суб'єкти навчання реалізують навчальне взаємодіяння принципово і здебільшого за відсутності прив'язки до певної території;

б) традиційне дистанційне навчання – тип дистанційного навчання, в якому взаємодія між учасниками та ініціаторами навчального процесу проходить у часовому вимірі асинхронно, застосовуючи транспортну систему поставки навчального об'єму та інших інформаційних об'єктів системи телефонного, телеграфного або поштового зв'язку;

в) е-дистанційне навчання – вид дистанційного навчання, який передбачає в основному індивідуалізовану синхронно-асинхронну часову взаємодію між організаторами та учасниками навчального процесу, використовуючи електронні транспортні системи доставки навчального матеріалу та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Internet / Intranet, ІКТ [18].

У процесі дистанційного навчання студенти мають можливість отримання фахової підготовки в різних сферах наукових знань. Гнучкість дистанційної освіти як методу навчання полягає в тому, що студент може обирати найбільш зручний для нього режим, строк, час та місце навчання, самостійно формувати, з набору незалежних навчальних курсів, оптимальний індивідуальний план навчання, використовувати найсучасніші досягнення інформаційних і телекомунікаційних технологій [19].

Сьогодні дистанційне навчання є максимально адекватною відповіддю швидкозмінній інформаційній дійсності. Використання дистанційного навчання сприяє також успішному вирішенню низки актуальних викладацьких завдань: підвищення ефективності навчальної діяльності студентів, кращої організації

навчального процесу, використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій при організації навчально-виховного процесу.

Процес дистанційного навчання представлено педагогічно-інформаційними технологіями, представленими:

1) гнучкістю, за якою студенти-здобувачі дистанційної освіти, в основному, відсутні на регулярних заняттях, а самі обирають час і місце навчання;

2) модульністю – принцип модулю є програмною основою освіти на дистанції;

3) значністю кількісної аудиторії - одночасне звернення широкого кола студентів до багатьох навчальних інформаційних джерел, телекомунікаційне спілкування між студентами та з викладачами;

4) економічністю - оптимізація витрат студентської підготовки ефективним використанням навчальної території і техніки, концентровано-уніфікованим поданням інформаційного матеріалу, використанням і моделюванням на комп'ютерній техніці;

5) технологічністю, яка забезпечується інноваційно-інформаційними технологіями;

6) соціальною рівністю, яка надає можливості здобуття освіти не заважаючи на місце географічного перебування, стан здоров'я та соціальний статус;

7) оновленістю викладацької позиції: саме освіта на дистанції збільшує та актуалізує викладацький вплив, за якої викладач змінює статус, перетворюючись одночасно на консультанта і наставника, здатного гармонізувати пізнавальний процес, систематично удосконалюючи інформаційне подання, підвищуючи творчу складову і фаховість у відповідності до новацій;

8) позитивним впливом на аудиторію, який передбачає підвищення інтелектуального і творчого ресурсу здобувача дистанційної освіти самоорганізацією, вмінням особистого приймання відповідальних рішень, прагненням до знань, використанням

сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій;

9) якісним рівнем освіти, який характеризується залученням найдосвідченіших викладачів, використанням найсучасніших навчально-методичних матеріалів для забезпечення високого рівня навчання на відстані, яке якісно не поступається очному навчання;

10) ефективністю - дистанційне навчання може забезпечити таку ефективність, як і аудиторне за умов відповідності методів і технологій, студентської взаємодії, вчасного зворотного зв'язку «викладач-студент».

Особливість дистанційного навчання ввела в практику освітньої діяльності термін «тьютор». Діяльність тьютора можуть виконувати штатні викладачі ЗВО та особи інших професій, тобто всі ті, хто залучаються до процесу дистанційного навчання. У реалізації цілей дистанційного навчання головне завдання тьюторів полягає у оперативному управлінні самостійною навчальною діяльністю студентів, що окреслює здійснення ними ряду функцій: передавання позитивного досвіду; визначення якісних цілей і завдань; оптимальне формування навчальних мотивів; організаційна діяльність; якісний контроль процесу навчання; компетентна організація взаємодії між слухачами [20].

Результатом досягнення суспільного розвитку є створення системи високоякісної підготовки управлінських кадрів, які визначають та реалізують певні суспільні цілі соціального, економічного та інноваційного зростання.

Сьогодні Україна потребує професійні якості видатних менеджерів та результативності управлінської діяльності. Особлива роль в цьому належить університетам, завданням яких є визначення пріоритетних напрямів професійної підготовки управлінських кадрів та їх практичної реалізації.

Вища професійна підготовка – складний процес, який вимагає системності і ресурсного забезпечення. Управлінське навчання не можливе без ґрунтування на

фундаментальній та прикладній науці, без позитивної управлінської практики в сфері бізнесу.

Сучасні управлінці мають бути спрямовані на креативну підготовку, особистий професійний розвиток, який може бути забезпечено фундаментальністю управлінської науки, аналітикою та практикою. Управлінська діяльність, спрямована на соціально-економічне зростання суспільства в умовах цифрової економіки, має бути професійно-інтелектуальною із необхідним ресурсом ефективності та дієвості.

Університетам, на яких покладається відповідальність за підготовку управлінців, необхідне впровадження професійного менеджменту, який буде ефективно сприяти розвитку управлінської та університетської науки, науково-освітньої інфраструктури. За таких умов виші стануть інноваційними регіональними осередками та України в цілому. Університети додадуть значимості освітнім послугам, якщо запровадять практику системної взаємодії здобувачів управлінської освіти, післядипломного навчання управлінців із бізнесовою спільнотою, за умов відповідної достатності мотивації усіх учасників співдії. Заклади вищої освіти мають надати такий рівень професійної управлінської освіти, щоб за умов адаптації на власному підприємстві / закладі, майбутній менеджер зміг стати фахівцем, здатним впливати на ефективність бізнес-діяльності свого підприємства.

Сьогодні вельми актуальною є дистанційна управлінська освіта для фахівців, які спрямовують свою діяльність через отримання високоякісної професійної підготовки і саме дистанційне навчання надає таку ефективну можливість. Дистанційна освіта завдяки веб-технологіям забезпечує ефективний навчальний процес і дослідницьку роботу, виступає фактором розвитку кваліфікованого, інтелектуального та високопрофесійного суспільства.

Майбутнє за освітніми закладами, які будуть створювати освітнє середовище,

здатне формувати мислення управлінця, вміння правильного вибору методів забезпечення надійного управління.

Сучасність потребує не просто менеджерів фундаментальної підготовки, а управлінців, відкритих до інноваційного простору, адекватних у сприйнятті динамічності подій, готових підвищувати професіоналізм упродовж усього життя; здатних формувати управлінську команду та залучати до спільної ефективної взаємодії на шляху досягнення стратегічних завдань. Університетська дистанційна освіта в мінливих глобальних умовах має забезпечувати не лише високий рівень управлінської підготовки, але й спрямувати здобувачів на подальший професійний, інноваційний, гармонійний розвиток.

В Україні сучасне дистанційне навчання може повноцінно розвиватися за умов наявності: нормативно-правової бази; навчальних закладів; контингенту студентів; кваліфікованих викладачів, навчальних програм і курсів; відповідної матеріально-технічної бази; фінансової підтримки; наявності критеріїв якості і т. ін. [21].

Ефективне використання технологій дистанційного навчання гарантує ЗВО: істотне збільшення здобувачів освіти; суттєве зниження організаційних витрат у навчальному процесі; значне підвищення якості навчання можливостями електронних бібліотечних ресурсів, використанням новітніх ІКТ, зростанням простору самостійної роботи студентів; організацією універсального інформаційно-освітнього середовища вишу [22].

Відомо що принципом є першооснова - те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорій, науки. Науковець М. Фіцула принципи педагогічного процесу визначає, як систему основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких дає змогу ефективно вирішувати проблеми всебічного розвитку особистості [23].

Видатними педагогами-науковцями Я. Коменським, А. Дистервегом обґрунтовано систему дидактичних принципів, які були

доповнені їхніми учнями і послідовниками. Я. Коменським розроблено систему дидактичних поглядів, основу яких становлять принципи: наочності, послідовності та систематичності, міцності, свідомого опанування знань. Вони є актуальними у сучасній педагогічній діяльності. Органічність та обумовленість усіх принципів навчального процесу свого часу визначав К. Ушинський [24].

Сьогодні дидактичні принципи поглиблюються змістом нових принципів. Так, Ч. Купісевич пропонує навчальні принципи систематичності, теоретично-практичного поєднання, наочності, свідомої активності студентів у навчальному процесі, постійності у здоланні складностей, сталість результатів викладання, принцип міцності знань [25].

Охарактеризуємо основні принципи дистанційної освіти.

Істотним принципом системи перервного інтенсивного навчання виступає принцип гуманістичності, зміст якого розкривається у спрямованості навчання і цілісності освітнього процесу особистості, створенні сприятливих умов для опанування студентами різнобічного досвіду, як змістовної основи навчання, освоєння обраного професійного напрямку та індивідуального виразу, високих громадських, морально-інтелектуальних і фізичних якостей, для забезпечення соціальної захищеності, безпечного та комфортного існування.

Принцип пріоритетності педагогічного підходу під час розробки навчального процесу передбачає оцінку викладача кожного кроку у створенні системи дистанційного навчання. Принцип вибору змісту освіти – вимагає відповідності системи дистанційного навчання державним стандартам. Принцип забезпечення інформаційної безпеки – визначає необхідність безпечного і конфіденційного збереження, передавання та використання потрібних інформаційних даних на організаційно-технічному рівні. Принцип початкового освітнього рівня, характеризує наявність у претендента до навчання певного набору знань, навичок та

вмінь. Принцип технологічної відповідності навчання, передбачає адекватність технології до відповідних моделей дистанційного навчання; використання нових моделей: об'єктно-орієнтованих, проектно-інформаційних з організаційними навчальними формами - комп'ютерні конференції, телеконференції і консультації, проектні роботи та ін.

Принцип мобільності навчання вимагає формування інформаційних мереж та знанневих баз, які нададуть можливість студентові, за потреби, змінювати напрямок особистої програми. Принцип не антагоністичності дистанційного навчання до відповідних навчальних форм. За умов природної інтегрованості впроваджених інформаційних технологій до традиційної системи вищої освіти, проектна система дистанційного навчання зможе забезпечити необхідні соціально-економічні ефекти [26].

Як зазначалось вище, серед переваг дистанційного навчання: нижчі витрати навчального процесу; навчання значного кола осіб сучасними засобами; створення єдиного освітнього середовища. За даної форми навчання: практикуються спільні види діяльності в невеликих групах, можливе обговорення ними проблем, складностей в інтерактивному режимі за допомогою форумів, чатів, відеоконференцій; використання методу проектів, кейс-методу, методу проблемних ролевих або ділових ігор.

Не зважаючи на наявні переваги, більшість науковців виокремлює низку проблем, що виникають під час організації дистанційного навчання: відсутність у багатьох студентів відповідного технічного забезпечення та якісного Інтернет-зв'язку; проблема фінансування дистанційної освіти; неготовність викладачів/студентів до нового формату освітнього процесу; відсутність у студентів досвіду працювати самостійно та недостатня мотивація до саморозвитку і одержання знань, умінь, навичок без постійного контролю викладача. Це питання обмеження доступних спеціальних курсів навчання для опанування спеціалізації, з питань

працевлаштування, вдосконалення умінь і навичок усного спілкування студентів; обов'язкова акредитація програм дистанційного навчання, непередбачені додаткові витрати.

До ряду проблем належать:

а) створення різних підсистем у дистанційній освіті і відповідних телекомунікаційних мереж;

б) розробка і сертифікація навчально-методичних матеріалів дистанційного навчання;

в) підтвердження особи користувача при перевірці знань.

Неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює і виконує завдання, тому остаточний контроль якості знань здійснюється на очній сесії. У ряді випадків це створює складності і вимагає спеціальних заходів та навичок у викладачів-тьюторів - це проблема недостатнього технічного оснащення і нерозвиненість подібного навчального процесу.

Вказані проблемні питання поступово вирішуються, а менша ціна освітніх послуг і висока рентабельність дистанційної освіти є спонукальними стимулами до її розвитку. Але найголовніше, при дистанційному навчанні втрачається безпосередній контакт викладача і студента [27].

При тривалому дистанційному навчанні здобувач перестає правильно формулювати свої думки, висловлюватись та підтримувати дискусію. Водночас така форма навчання потребує свідомого і мотивованого підходу до отримання освіти. Можливість навчатися у зручний час може перетворитися не на систематичне навчання, а на постійну звичку відтерміновувати цей вид діяльності. Саме тому дистанційна форма потребує особливої значної самостійної організованості і вміння розрахувати свій час.

За умови дистанційного навчання активна роль викладача значно посилюється, оскільки він має визначати знанневий рівень здобувача і приймати рішення з коригування навчальної програми, аби домогтися найкращого

засвоєння пройденого матеріалу. За потреби студент може отримати консультативну викладацьку допомогу, спілкуючись з ним в онлайн-режимі через Інтернет-зв'язок (web-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, web-телефонію, Telnet) [28].

Більшість фахівців стверджують, що успішне виконання самостійної роботи студентів передбачає правильну її організацію для мотивування самостійного поглиблення і розширення одержаних знань. Студент набуває вміння і навички самостійного вибору інформаційних джерел, оптимального використання часу, здатності об'єктивної оцінки власного потенціалу, особистісно-ділових якостей.

Організація мережевої самостійної діяльності студентів вимагає навичок використання новітніх педагогічних технологій, реалізація яких стимулює розкриття внутрішніх резервів студентів та сприяє формуванню відповідних соціальних особистісних якостей (взаємодія у команді, виконання різних соціальних ролей, розв'язок пізнавальних завдань). У цьому найбільшу допомогу надасть використання методу проектів, навчання у співпраці, дослідницько-проблемних методів.

Найбільш важливим впливовим фактором на ефективність самостійної студентської роботи виступає усвідомлення мети виконуваної діяльності і кожного конкретного завдання. Студент має чітко розуміти сутність завдання і конкретність кінцевого результату, чим саме дане виконання збагатить його навчальний досвід. Вважається, що показником найвищого рівня розвитку самостійності є здатність до самостійного усвідомлення і формулювання проміжних та кінцевої цілей завдання. Звісно що досягнення означеного рівня буде поступовим і його досягнення у значній мірі залежить від консультативної підтримки і керівних дій викладача.

В цілому дистанційна освіта в країні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує

повноцінного входження України до міжнародного освітнього простору.

Для забезпечення гідного місця дистанційного навчання в освітній системі України, необхідним є створення глобальної комп'ютерної мережі освіти і науки, бо саме комп'ютерна техніка надає змогу отримання навчального контенту, виступає бібліотечним джерелом і довідковим інформаційним центром, осередком комунікацій, що визначає студента як одного з учасників реалізації програми безперервної національної освіти.

Наслідком відсутності науково-обґрунтованої і чіткої стратегії національної дистанційної освіти виступає відсутність відповідних програм загальнодержавного та регіонального рівнів. Невідповідний рівень комп'ютеризації суспільства і системи освіти, недостатність освоєння навчальними закладами сільових інформаційних технологій, несформованість національного освітнього простору Web-середовища та ін. перешкоджають реалізації значних потенційних можливостей дистанційного навчання. Певні ініціативи та позитивні результати їх реалізації не розв'язують проблему в цілому.

Водночас в Україні ситуація з дистанційною освітою поступово змінюється. Для активного розвитку ринку освітніх послуг, вирішення соціальних проблем, реального впровадження дистанційної освіти до національної освіти необхідне: осмислення на державному рівні, органами управління освітою, керівництвом та професорсько-викладацьким складом ЗВО, широкими педагогічними спільнотами доцільності і об'єктивної необхідності та можливості впровадження дистанційного навчання у вітчизняну освіту; створення науково-обґрунтованої системи освіти і умов, що зможуть забезпечити її стійке функціонування з подальшим розвитком.

Для убезпечення від минулих кон'юнктурних підходів і помилок необхідно надати системі соціально-

педагогічної спрямованості; доцільно за наявності нових створених телекомунікаційних мереж, прискорено формувати систематизований вітчизняний освітній простір, в якості інформаційної основи, для розгортання повномасштабної системи дистанційної освіти.

Таким чином, дистанційне навчання певним чином ще достатньо нове явище в освітній системі країни, яке набирає обертів з прискоренням під впливом глобальних пандемічних подій. Вітчизняна дистанційна освіта повинна переймати досвід європейських країн для швидкого його розвитку та реформування.

Дистанційне навчання надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає новий рівень можливостей творчого самовиразу, знаходження та закріплення різних професійних навичок; освіта на дистанції - дозволяє викладачам реалізовувати абсолютно нові форми і навчальні методи із застосуванням концептуально-математичного моделювання явищ і процесів. Еволюція дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком Інтернет-технологій і вдосконаленням методів дистанційного навчання.

Сьогодні дистанційне навчання здійснюється за допомогою різноманітних технологій, які визначаються формою подання навчального матеріалу; наявністю системного посередника в навчальному процесі, або централізованою формою навчання; ступенем використання телекомунікацій і персональних комп'ютерів; організацією контролю учбового процесу та ступенем впровадження до навчальної технології традиційних методів ведення освітнього процесу. В залежності від засобу комунікації викладачів та студентів, розрізняють такі методи дистанційного навчання [29].

Метод навчання за допомогою взаємодії студента з освітніми ресурсами за мінімальної участі викладача: викладач обирає певні освітні ресурси, аудіо-,

відеоматеріали, навчальні посібники, які передаються телекомунікаційними мережами.

Метод індивідуалізованого викладання і навчання, характеризується взаємовідносинами одного студента з викладачем через телефонний зв'язок, голосову та електронну пошту, скайп; викладач подає навчальний матеріал, активна комунікативна роль студента в цьому процесі відсутня. Метод, для якого характерна активна взаємодія всіх учасників навчального процесу: передбачає широке використання проблемно-дослідницьких способів навчання.

Викладач пропонує студентам певну тему, створює і підтримує сприятливу до співробітництва атмосферу. Викладач відповідає за координацію і керування дискусією, підготовку навчального матеріалу. Метод проектів передбачає комплексний процес навчання, коли студент має можливість самостійного планування, організації і контролю власної навчально-пізнавальної діяльності. Метою методу проблемного навчання – виступає розгляд складних пізнавальних завдань, вирішення яких має суттєвий практично-теоретичний інтерес та сприяє розвитку відповідних вмінь та навичок.

Дослідницький метод - характеризується наявністю чітко визначених актуальних і значимих цілей для всіх учасників навчального процесу [30].

Надамо характеристику існуючих сьогодні форм дистанційного навчання:

1) кореспондентське навчання, коли при заочній формі навчання студенти отримують навчальні матеріали поштою і працюють, довільно обираючи час і власний темп, отримуючи певну допомогу викладача через пошту, телефон, миттєве повідомлення;

2) електронне навчання надає доступ до матеріалів курсу через комп'ютер, компакт-або DVD-диски, певні комп'ютерні програми;

3) онлайн-навчання, («діалогове навчання», більшість науковців ототожнює з «дистанційним навчанням») – інтерактивне навчання, у якому матеріал

повинен бути загальнодоступним у діалоговому режимі та гарантувати автоматичний зворотний зв'язок із навчальною діяльністю студента.

Вчений Джеймс Літлфілд визначив наступні переваги застосування online-навчання: студент навчається у приватному темпі, користується гнучким розпорядком, не відволікається однолітками, а зосереджується на здобутті знань; переважна більшість студентства розуміє навчання як спосіб самобутнього особистого розвитку; студенту не потрібно адаптуватись, долаючи психологічні бар'єри, акліматизуючись до колективу; особливість online-навчання у постійності вивчення конкретних дисциплін [31].

Серед послуг Internet-мережі та сервісів online-навчання виділимо: електронну пошту, блоги, web-форуми, списки розсилки, wiki, файлообмінні мережі, FTP, вебінари, чати, соціальні мережі, потокові мультимедіа, IP-телефонію, Web 2.0. Результатом суцільного користування сучасними мобільними пристроями стала поява мобільного навчання, як «...навчання за підтримкою мобільних засобів, незалежно від місця та часу, із вживанням особливого програмного забезпечення на педагогічному ґрунті модульного та міждисциплінарного підходів» [32].

Поряд із визначеними, сьогодні в світі існують й інші форми дистанційного навчання:

- Адаптивне (Adaptive learning), навчальний процес якого адаптує навчальні методи і матеріали до потреб споживача;
- Badges (відкритий бейдж) – це гнучкий механізм для визнання досягнень, як неофіційна альтернатива акредитації;
- Змішане навчання (Blended learning) – представляє собою навчальний підхід, що поєднує он-лайн і очну форму навчання, що створює значно вищий рівень самостійності в навчальному процесі;
- «Перевернуті класи» (Flipped classroom) – навчальна модель, у якій здобувачі вищої освіти спрямовані на домашню самостійну роботу, перегляд відеолекцій, за якими на майстер-класі застосовують нові знання, за даної форми

здобувач освіти активно співпрацює із викладачем та іншими студентами в інтерактивному просторі;

- Навчальна аналітика (Learning analytics) – передбачає збір, аналіз і подання значної кількості даних, пов'язаних із навчальною діяльністю здобувачів освіти;
- Масивні відкриті Інтернет-курси (MOOC) – он-лайн курс, вільно доступний для всіх, включає відкриті навчальні матеріали із можливостями для взаємодії і співпраці між здобувачами освіти;
- Малі Приватні Інтернет-курси (SPOC) – курси, схожі із MOOC, але використовуються як змішане навчання;
- Відкриті спільні навчальні курси (DOCC) - надають можливість викладачам кожного навчального закладу створювати власні версії певного курсу, заснованому на однаковому матеріалі, кожний викладач може розробити додаткові матеріали для своїх студентів, які у свою чергу мають можливість співпрацювати через мережу;
- Відкриті освітні курси - дані вільного користування, зберігання та поширення (Open Educational Resources);
- Відкриті освітні ресурси (Open source software) – це ресурси, Інтернет-матеріал яких є вільним і доступним.

Показовим взірцем ефективного застосування технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти є застосування сучасного освітнього модусу MOOCs (MassiveOpenOnlineCourses), що передбачає організацію величезних відкритих безоплатних освітніх online-курсів. Ще 2012 року до MOOCs долучилася більшість авторитетних університетів світового масштабу, які до своїх навчальних підготовчих програм включили доступні усім бажаючим безкоштовні дистанційні курси. На переконання ініціаторів організації online-курсів MOOCs, як новітній підхід до освіти, обумовить істотне підвищення якості навчання та продуктивності, зокрема для тих студентів, які за звичаєм здобувають знання в традиційних (невіртуальних) аудиторіях [33].

Курси MOOCs відкривають перед студентами можливість певного вибору: бути пасивними слухачами (приділяючи навчання лише кілька годин на тиждень), або бути ініціативними учасниками (більш активно поглиблювати знання, слухати лекції, розв'язувати тести самоконтролю). Навчальний тиждень курсів MOOCs зобов'язує до перегляду 2-4 коротких відеолекцій і вирішення завдань, що забезпечують мобільний самоконтроль. Відеолекції створені за матеріалами online-підручників загального віртуального доступу.

Авторами підручників здебільшого є самі тьютори курсів, що зумовлює поглиблення інтересу слухача, адже пізніше під час прямого ефіру він матиме можливість поставити запитання. Вивчення курсу завершується online-екзаменом, успішне складання якого передбачає видання слухачам спеціальних сертифікатів.

В Університеті економіки та права «КРОК» під час дистанційного навчання головним аспектом, крім мультимедійних та електронних підручників, виступає постійна комунікація з викладачем і тьютором. Незалежно від освітньо-кваліфікаційного рівня, здобувач завжди має можливість відчутти підтримку, отримати повну інформацію щодо навчального процесу, адже в Університеті працюють кваліфіковані тьютори, які здійснюють супровід кожного студента під час освітнього процесу від самого початку. Сьогодні тьюторська освітня модель Університету «КРОК» є унікальною [34].

Більшу частку свого часу студенти дистанційної форми навчання приділяють зустрічам зі своїми персональними тьюторами, які у свою чергу допомагають їм у налагодженні комунікацій з усіма учасниками освітнього процесу, у всіх питаннях технічного рівня в межах платформи дистанційного навчання Moodle, скеровують здобувачів, надаючи інформацію щодо процесу он-лайн навчання. У ефективній взаємодії тьютори допомагають студентам у розкритті їхнього

потенціалу та формулюванні запиту до своєї освіти.

Для навчання в Університеті «КРОК» використовується єдине корпоративне інформаційно-освітнє середовище «e-KPOK», яке об'єднує можливості Microsoft Office 365, платформи дистанційного навчання Moodle та інших інформаційні ресурсів закладу. Для підвищення ефективності організаційного рівня освітнього процесу була розроблена система дистанційного навчання, яка реалізується з допомогою учасників навчального процесу, це: Студентський офіс, який планує навчальну діяльність, розподіляє здобувачів за групами та вирішує організаційні питання.

Інженери-програмісти Центру дистанційного навчання - виступають у якості адміністраторів, забезпечують стабільне функціонування системи, вирішують технічні питання, виконують моніторинг роботи системи. Викладачі Університету розробляють робочі програми дисциплін, наповнюють курс контентом та викладають студентам в систему дистанційного навчання.

Moodle, як навчальна платформа Університету надає викладачам, студентам, адміністраторам значно розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого дистанційного навчання. Завдяки цій системі в закладі: надано доступ студентам до наукових і навчально-інформаційних джерел; створено можливості безперешкодного спілкування студентів і тьюторів у віртуальному просторі. Тьютори, викладачі кафедр та менеджери Студентського офісу мають можливість постійного відстеження успішності студентів. Система дистанційної освіти Університету перебуває у постійному розвитку та вдосконаленні.

Дистанційне навчання здійснюється за певними режимами. Так, режим асинхронності передбачає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання і здійснюється із затримкою в часі; при цьому застосовуються інтерактивні освітні платформи, електронна пошта, форуми, соціальні мережі. Для організації навчання

в асинхронному режимі викладач надає студентам для опрацювання навчальні матеріали (відео-, аудіо-, презентації, віртуальні музеї та бібліотеки тощо), завдання для перевірки і оцінювання знань.

Студенти вивчають та виконують завдання у зручний для себе час, у власному темпі та перебувають із викладачем різними способами комунікації. Синхронний режим є взаємодією між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Тобто, це безпосередня взаємодія викладача та студентів у режимі реального часу під час відеозв'язку – «прямого ефіру», під час якого студенти мають можливість одразу поставити запитання.

Кожний з режимів має свої особливості, переваги і недоліки. До переваг синхронного режиму можна віднести: мотивацію до навчання під час безпосереднього спілкування, можливість організації різних видів групової взаємодії та розвитку комунікаційних навичок, надання викладачем більш детальних пояснень. Водночас даний навчальний формат потребує постійного високоякісного Інтернет-зв'язку, дотримання фіксованого графіку роботи та загального темпу навчання.

Переваги асинхронного режиму представлені: гнучким графіком навчання, індивідуальним темпом опанування матеріалу, доступністю та наявністю навчальних матеріалів у будь-який час та будь-якому місці, диференціацією навчання слухачів різних освітніх потреб. Режим має певні обмеження: високий рівень самостійності, самоорганізації та цілеспрямованості студентів; низькі можливості до взаємодії і безпосереднього спілкування, спільної роботи з викладачем, одногрупниками; недостатній рівень викладацького контролю та підтримки.

Асинхронне навчання можна розглядати як форму самоосвіти, що вимагає цілої низки умінь та навичок, особистісних якостей студента. Використання даного

режиму має значний освітній потенціал, адже надає можливості досягти важливого системного завдання сучасної освіти – не лише забезпечити майбутнього фахівця системою знань, але й сформувані здатність до самоосвіти впродовж усього життя. Враховуючи зазначені переваги та обмеження, доцільно застосовувати поєднання синхронного та асинхронного режимів під час дистанційного навчання.

Отже, подальший розвиток новітніх цифрових технологій, спрямований на реалізацію моделей адаптивного, персоналізованого, саморегулюючого навчання, спрямованого на формування професійних компетентностей, орієнтованих на актуальні потреби ринку праці.

Вже сьогодні існує широка комерційна пропозиція технологій: newton, технологія адаптивного навчання Smart Sparrow [35], OLI (на базі спільного проекту університетів Stanford та Carnegie Mellon University) тощо. Вибір інноваційних технологічних продуктів часто здійснюється на користь великих гравців міжнародного ринку. Саме вони визначають тенденції розвитку технологій навчального процесу у вищій школі і вищій освіти в цілому [36].

Розробка і впровадження широкого ряду цифрових інновацій, зумовили появу нових форм та методів організації навчального процесу в он-лайн та змішаному форматах, які еволюціонізували в сучасних умовах у єдиний цифровий підхід до організації навчального процесу.

Таким чином, впровадження сучасних технологій дистанційного навчання, сучасних методик організації навчального процесу у вищих навчальних закладах дозволяє здійснити оновлення змісту, форм і методів навчання відповідно до сучасних суспільних потреб в інноваційному розвитку; індивідуалізувати процес навчання з урахуванням потреб здобувачів вищої освіти, оптимізувати весь процес навчання.

Заклади вищої освіти, які надають послуги дистанційного навчання, мають програмно-технічне забезпечення, але

новітні діджитал-технології вимагають оновлення зазначеного забезпечення і матеріальної бази, аби надати можливість адаптації віртуальної і доповненої реальності, системи штучного інтелекту, Інтернет-речей, природних користувацьких інтерфейсів та ін. [37].

Сьогодні поки що не всі заклади вищої освіти забезпечені широкосмуговим якісним доступом до Інтернет-мережі, в першу чергу це заклади, віддалені від обласних центрів та великих міст. Значна кількість міст країни не обладнана волоконно-оптичним кабелем, що сповільнює розвиток широкосмугового якісного доступу [38]. Тому дане питання є вельми актуальним для вищів.

Впровадження дистанційної освіти в Україні, організація якісної фахової підготовки різних кваліфікаційних напрямів ґрунтується на відповідній нормативно-законодавчій основі. Але вітчизняні викладачі визначають ряд перешкод у розвитку дистанційного навчання: в першу чергу йдеться про відсутність їхнього бажання і матеріальної зацікавленості, невідповідність комп'ютерних навичок та належної комп'ютерної грамотності, багато фахівців має упередженість щодо технологічних інновацій.

Водночас вони докладають зусиль у модернізації національної освітньої системи у відповідності до вимог сучасних стандартів та потреб інтеграції у світовий освітній простір, продовжуючи впровадження сучасних технологій дистанційного навчання. Саме тому активна взаємодія розробників програмних продуктів дистанційного навчання, методистів дистанційної освіти та викладачів вищої школи є вельми перспективним напрямом розвитку дистанційного навчання у закладах національної вищої освіти.

Сьогодні українські заклади вищої освіти самостійно організовують надання дистанційних послуг, залучаючи державні і спонсорські кошти, гранти, студентську плату за навчання, що має негативний

вплив на темпи впровадження дистанційної форми навчання [39].

Одним з перспективних напрямів розвитку дистанційного навчання в країні є співробітництво ЗВО та комерційних структур у сфері корпоративного навчання. Подібна співпраця може стати додатковим джерелом фінансування, у т.ч. і для організації ефективного навчання. Зкладами вищої освіти приділяється значна увага питанню кадрового забезпечення навчання на відстані: ними створюються спеціалізовані підрозділи дистанційного навчання; до штату вводяться посади, функціональними обов'язками яких є надання інформаційної підтримки у навчальному процесі, організуються підготовчі курси з оволодіння дистанційних навчальних технологій студентами і викладачами. Але рівень кадрового забезпечення поки що є недостатнім: чисельність фахівців із забезпечення процесу навчання, які освоїли технології дистанційного навчання, становить 2,3 ос. на тисячу студентів. Саме тому підготовка освітніх фахівців-дистанційників зостається в країні перспективним напрямом розвитку дистанційного навчання.

Розробка дистанційних курсів ускладнює взаємодію «викладач-технічний фахівець», відволікає значний час на створення контенту якісного рівня, саме тому крім якісної підготовки таких викладачів, актуальним є побудова платформ з інтуїтивно-програмним інтерфейсом для створення дистанційних курсів, які будуть підтримувати поширення якісних програм для організації процесу дистанційного навчання. Тільки за умов освоєння відповідних методик викладачами, вони зможуть опанувати новітні технології – Інтернет-речей, віртуальну і доповнену реальність, систему штучного інтелекту, створювані природні користувацькі інтерфейси та ін. Підтримка новітніх технологій дистанційного навчання вимагає організації відповідних інформаційних ресурсів і навчально-методичних розробок. За останнє

десятиліття набуло широкого поширення масових відкритих дистанційних курсів.

В Україні вони були створені Проблемною лабораторією дистанційного навчання НТУ України «Харківський політехнічний інститут», КНУ ім. Тараса Шевченка, Луганським держінститутом культури і мистецтв [40]. 2014 року були впроваджені відкриті безкоштовні онлайн-курси на платформі Prometheus, курс якої «Критичне мислення для освітян» закінчили понад 51%. Це значно вищий відсоток успішності, ніж окремого масового онлайн-курсу Гарварду чи Массачусетського технологічного інституту [41].

Зараз масові онлайн-курси надають можливість отримання магістерського ступеню найпрестижніших світових університетів. Потужний провайдер США Coursera запропонував лінію магістерських програм, залучивши до партнерства провідні світові університети. Мікромагістерські програми, створені Колумбійським університетом, Університетом Берклі та ін. закладами, надають можливість розпочати навчання за магістерською програмою із наступним вступом до університету, і завершити навчання в офлайн. Для закладів вищої освіти України зазначені ініціативи є перспективними у розвитку дистанційного навчання.

Не можна оминати увагою активний процес формування освітньо-інноваційних тенденцій, який сьогодні спостерігається: мобільне навчання, яке прогнозується найближчої перспективи стати галузевим стандартом, за яким кожний здобувач матиме можливість доступу в освітній інтерактивний мобільний додаток; мікронавчання – навчальний процес рівня «віч-на-віч» та з відкритим он-лайн доступом широкому зацікавленому колу; інклюзивне картування, за якого здобувачі освіти через геопросторові технології та картування матимуть можливість складання цифрової карти власних знань і якою зможуть здійснювати обмін, вивчати карти інших, що в значному ступені сприятиме доступності освіти для всіх

бажаючих, незалежно від наявних особливих освітніх потреб; розширена реальність уможливить ідентифікацію відповідної особи віртуального середовища і зробить навчання більш персоналізованим.

Щодо подальшого освітнього розвитку в Україні – впровадження новітніх напрямів можливе за узгодження спільних дій усіх причетних до вищої освіти та зацікавлених у адаптації закладів до процесу підвищення технологічного рівня і трансформації навчального простору в цілому. Дистанційним є навчання, при якому використовуються Інтернет-технології, а викладачі і студенти в будь-який час можуть підтримувати телекомунікаційний зв'язок. Саме таке індивідуальне оперативне спілкування є основним принципом навчання на відстані.

З метою підвищення ефективності дистанційного навчання використовуються різноманітні навчальні форми і методи, інноваційні освітні технології, здійснюється персоналізація навчального процесу. Дистанційне навчання є об'єктивною реальністю та оптимальною формою навчання, яке виявило свою дієздатність і під час карантинних подій.

Не варто недооцінювати дистанційну освіту, яку окремі фахівці відносять до, так званої, підривної інновації для вищої школи, покликанням якої є вдосконалення, модернізування існуючих освітніх систем і процесів. Завдяки своїй технологічній новизні та бізнес-моделі підривні інновації змінюють освітній ринок аж до його завоювання. Відбувається це зменшенням ціни, розширенням доступу, підвищенням комфортності отримання освітніх послуг і знаходженням іншої цільової аудиторії.

Фахівці Бостонського університету взагалі вважають, що вже зараз університетам необхідно сповна скористатися підривним потенціалом масового відкритого навчання, оскільки «існує явна необхідність у нових бізнес-моделях та інноваціях у вищій освіті для подолання труднощів соціальних і економічних змін у подальшому» [42].

Висновки. Отже, дистанційне навчання долає територіальний фактор нерівності в доступі до якісної вищої освіти. Важливість компетенцій дистанційного навчання у глобалізованому світі є необхідною умовою для здобуття конкурентоспроможних знань.

Використання значного інформаційного ресурсу забезпечує інноваційний розвиток суспільства і освіти в цілому. Широке впровадження дистанційного навчання в Україні потребує вирішення комплексу завдань: організаційного, фінансового, матеріально-технічного, кадрового та ін. з урахуванням специфіки дистанційного навчання та популяризації дистанційної освіти у всіх навчальних напрямках.

Література:

1. Романовський О. Г., Квасник О. В., Мороз В.М., Підбуцька Н. В., Резнік С. М., Черкашин А. І., Шаповалова В. В. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної освіти навчання в системі вищої освіти України. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2019. Т. 74. №6. 37 с.
2. Чусова О. М., Ваколя З. М., Чейпеш І. В. Педагогічні основи дистанційного навчання. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 80. Т.2. 2021. С.167-170. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3481>.
3. Морзе Н. В., Глазунова О. Г. Критерії якості електронних навчальних курсів, розроблених на базі платформ дистанційного навчання. *Інформаційні технології в освіті*. 2009. № 4. С. 63-75.
4. Українська наукова інтернет-спільнота. Блог української наукової інтернет-спільноти. URL : <http://www.nauka-online.orgnnauka->
5. Федушко С. С., Мельник Д. В., Серов Ю. О. Використання веб-спільнот для організації комунікації українських науковців. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2012. № 2/2 (56). С. 70-72.
6. Довідник навчальних закладів. URL : <https://abiturients.info/uk>.
7. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (20-21квітня 2021року, м. Суми). Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2021. 304 с.
8. Дистанційне навчання. URL : <http://dist.krok.edu.ua>.
9. Пріоритетні напрями наукових досліджень НАПН України за 2018-2020 рр. URL : <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/>.
10. Спірін О. М., Лупаренко Л. А. Досвід використання програмної платформи Open Journal

Systems для інформаційно-комунікаційної підтримки науково-освітньої діяльності. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. Вип. 5. С. 196-218. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi>.

11. Covid-19 та дистанційне навчання у закладах вищої освіти: аналітичний огляд наукових публікацій з міжнародних видань. URL : <https://nubip.edu.ua/node/79877>.

12. Освітній портал. URL : <https://lib.if.ua/publish2008/1217424966.html>.

13. Роберт І. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты), 2-е изд. доп.: монография. Москва : ИИО РАО. 2008. 274 с

14. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева В. М., Петров А. Е. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / под. ред. Е. С. Полат. 4-е изд., стер. М.: «Академия». 2009. 272 с.

15. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України №446 від 25.04.2013 р. Редакція від 16.10.2020, 0703-13.

16. Освітній портал : Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. URL : http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17337/1/konferencija_.pdf.

17. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. СПб.: Питер.-2004. 541 с.

18. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології* : кол. монографія. Київ : Атіка. 2015. С. 77-140.

19. Кучеренко Н. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2018. № 906. С. 34-40. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2018_20_8.

20. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс. 3-е вид. Харків : НТУ «ХП». Торсінг. 2002.320 с.

21. Шуневич Б. І. Викладання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. №5. С.45-50.

22. Герасименко І. В. Використання технологій дистанційного навчання в підготовці майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. №3(41) URL : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view>.

23. Фіцула М. М. Педагогіка: нав. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Академія. 2002. 528 с.

24. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Либідь. 2002. 560 с.

25. Куписевич Ч. Основы общей дидактики. Москва : Высшая школа, 1986. 368(1). URL : <http://www.biblioclub.ru/index.php?page=book&id=88045>.

26. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*, 2013. Вип. 4. С. 27-36.

27. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г.І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посібн. Київ : ДУТ. 2014. 140 с.

28. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31.03.2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL : http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf.

29. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні. URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1031>.

30. Дистанційне навчання в глобалізованому світі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2021. 101 с.

31. Літлфілд Дж. 10 причин вибору онлайн-освіти. URL : <http://distancelearn.about.com/od/distancelearning101/t/p/10-Reasons-to-Choose-Online-Education.htm>.

32. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2012. № 4 (46). С. 38-41.

33. МоосМоос. Ніщо не зупинить невпинного маршу. URL : <http://www.moosmoos.com/>.

34. Центр дистанційного навчання Університет економіка та права «КРОК». URL : <https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili/navchalni/tsentr-distantsijnogo-navchannya>.

35. Інформаційний ресурс. URL : <https://www.smartsparrow.com/>.

36. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навч. посібн. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2021. 319 с.

37. Заболоцький А. Ю. Сучасний стан дистанційного навчання у ВНЗ України. *Вісник Дніпропетровського ун-ту ім. А. Нобеля. «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2016. № 2 (12). С. 19-23.

38. Дубов Д. В., Ожеван М. А. Широкозмуговий доступ до мережі Інтернет, як важлива передумова інноваційного розвитку України: аналітична доповідь. Київ : НІСД. 2013.

39. Шаран Р. В. Провідні тенденції розвитку дистанційної освіти в Україні. *Зб. наук. праць Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. №5. С. 220-224.

40. Воронкін О. С. Розвиток комп'ютерних технологій підтримки навчання студентів вищих навчальних закладів України (друга половина 50-х – початок 90-х років ХХ ст.). *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 39 (1). С. 17-45.

41. Капустинська Т. Всі в курсі: як онлайн-освіта Prometheus робить дива для півмільйона українців. URL : <https://platfor.ma/topics/people/vsi-v-kursi-yak-onlajn-osvita-prometheus-robyt-dyvo-dlya-pivmiljona-ukrayintsiv/>.

42. Юань Ли MOOK и открытое образование.: Белая книга. URL : http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/16038/1/Neporoda_Ocinka.pdf.

References:

1. Romanovskyi, O. H. Kvasnyk, O. V. Moroz, V. M. Pidbutska, N. V. Reznik, S. M. Cherkashyn, A. I. and Shapovalova, V. V. (2019), "Development factors and directions for improving distance education in the higher education system of Ukraine", *Informatsiini tekhnologii ta zasoby navchannia*, part 74, №6. 37 p.

2. Chusova, O. M. Vakolia, Z. M. and Cheipesh, I. V. (2021), "Pedagogical foundations of distance learning", *Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, vol. 80, part . 2, pp. 167-170, retrieved from : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3481>.

3. Morze, N. V. and Hlazunova, O. H. (2009), "Quality criteria of electronic training courses developed on the basis of distance learning platforms", *Informatsiini tekhnologii v osviti*, № 4, pp. 63-75.

4. "Ukrainian scientific Internet community. Blog of the Ukrainian scientific Internet community", retrieved from : <http://www.nauka-online.orgnauka->

5. Fedushko, S. S. Melnyk, D. V. and Sierov, Yu. O. (2012), "The use of web communities to organize the communication of Ukrainian scientists", *Skhidno-Yevropeyskyi zhurnal peredovykh tekhnologii*, № 2/2 (56), pp. 70-72.

6. Directory of educational institutions (2022), retrieved from : <https://abiturients.info/uk>.

7. *Innovatsiyni rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi, yevropeyskyi ta natsionalnyi vymiry zmin* [Innovative development of higher education: global, European and national dimensions of change], materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Materials of the VII International Scientific and Practical Conference], SumDPU im. A.S. Makarenka, Sumy, 304 p.

8. Distance Learning (2022), retrieved from : <http://dist.krok.edu.ua>.

9. Priority areas of scientific research of the National Academy of Sciences of Ukraine for 2018-2020 (2022), retrieved from : <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1315/>.

10. Spirin, O. M. and Luparenko, L. A. (2017), "Experience in using the Open Journal Systems software platform for information and communication support of scientific and educational activities", *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, part. 61, vol. 5, pp. 196-218, retrieved from : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi>.

11. Covid-19 and distance learning in institutions of higher education: an analytical review of scientific publications from international publications (2022), retrieved from : <https://nubip.edu.ua/node/79877>.

12. Educational portal (2022), retrieved from : <https://lib.if.ua/publish2008/1217424966.html>.
13. Robert, I. V. (2008), *Teoriya i metodika informatizatsii obrazovaniya (psihologo-pedagogicheskii i tehnologicheskii aspekti)* [Theory and methodology of informatization of education (psychological-pedagogical and technological aspects)], IIO RAO, Moscow, Russia, 274 p.
14. Polat, E. S. Buharkina, M. Yu. Moiseeva, V. M. and Petrov, A. E. (2009), *Sovremennye pedagogicheskie i informatsionnye tehnologi v sisteme obrazovaniya* [Modern pedagogical and information technologies in the education system], Akademia, Moscow, Russia, 272 p.
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine “On the approval of the Regulation on distance learning”, №446 від 25.04.2013 p.
16. Educational portal: Distance education in modern educational activity (2022), retrieved from : http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17337/1/konferencija_.pdf.
17. Khutorskoi, A. V. (2004), *Praktikum po dydaktyke y sovremennym metodykam obucheniya* [Workshop on didactics and modern teaching methods], Piter, SPb, Russia, 541 p.
18. Bykov, V. Yu. Hrytsenchuk, O. O. and Zhuk, Yu. O. (2015), “Distance learning in Europe and the USA and prospects for Ukraine”, *Informatsiine zabezpechennia navchalno-vykhovnoho protsesu: innovatsiini zasoby i tekhnologii* [Information support of the educational process: innovative tools and technologies], Atika, Kyiv, Ukraine, pp. 77-140.
19. Kucherenko, N. (2018), “Distance learning as a challenge of modern university education: philosophical and legal dimension”, *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnika». Seriya : Yurydychni nauky*, № 906, pp. 34-40, retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2018_20_8.
20. Kukhareno, V. M. (2002), *Dystantsiine navchannia. Umovy zastosuvannia. Dystantsiinyi kurs* [Distance Learning. Terms of use. Distance course], NTU «KhPI». Torsinh, Kharkiv, Ukraine, 320 p.
21. Shunevych, B. I. (2002), “Teaching”, *Pedahohika i psykholohiia profesiinoy osvity*, №5, pp. 45-50.
22. Herasymenko, I. V. (2014), “The use of distance learning technologies in the preparation of future bachelors of computer sciences”, *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, №3(41), retrieved from : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view>.
23. Fitsula, M. M. (2002), *Pedahohika* [Pedagogy], Akademia, Kyiv, Ukraine, 528 p.
24. Yahupov, V. V. (2002), *Pedahohika* [Pedagogy], Lybid, Kyiv, Ukraine, 560 p.
25. Kupisevich, Ch. (1986), *Osnovy obschey didaktiki* [Basics of general didactics], Vysshaya shkola, Moscow, Russia, retrieved from : <http://www.biblioclub.ru/index.php?page=book&id=88045>.
26. Prybylova, V. M. (2013), “Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine”, *Problemy suchasnoi osvity*, vol. 4, pp. 27-36.
27. Vyshnivskiy, V. V. Hnidenko, M. P. Haidur, H. I. and Ilin, O. O. (2014), *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia. Stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv ta elektronnykh testiv* [Organization of distance learning. Creation of electronic training courses and electronic tests], DYT, Kyiv, Ukraine, 140 p.
28. *Dystantsiine navchannia yak suchasna osvitnia tekhnolohiia* [Distance learning as a modern educational technology], VTEI KNTEU, Vinnytsia, Ukraine, 102 p.
29. Problems of implementing distance education in Ukraine (2022), retrieved from : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1031>.
30. *Dystantsiine navchannia v hlobalizovanomu sviti* [Distance learning in a globalized world], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine, 101 p.
31. Littlefield J. 10 Reasons to Choose Online Education (2022), retrieved from : <http://distancelearn.about.com/od/distancelearning101/t/p/10-Reasons-to-Choose-Online-Education.htm>.
32. Klokhar, N. (2012), “Methodological foundations of the introduction of distance learning in the system of professional development”, *Shliakh osvity*, № 4 (46), pp. 38-41.
33. MoocMooc (2022), “Nothing will stop the relentless march”, retrieved from : <http://www.moocmooc.com/>.
34. Distance learning center of the "KROK" University of Economics and Law (2022), retrieved from : <https://www.krok.edu.ua/ua/prokrok/pidrozdzili/navchalni/tsentr-dystantsijnogo-navchannia>.
35. Information resource (2022), retrieved from : <https://www.smartsparrow.com/>.
36. Sbruieva, A. A. (2021), *Porivnialna pedahohika vyshchoi shkoly: natsionalnyi, yevropeiskiy ta hlobalnyi konteksty* [Comparative higher education pedagogy: national, European and global contexts], SumDPU im. A. S. Makarenka, Sumy, Ukraine, 319 p.
37. Zabolotskyi, A. Yu. (2016), “The current state of distance education in Ukrainian universities”, *Visnyk Dnipropetrovskoho un-tu im. A. Nobelia. «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky*, № 2 (12), pp. 19-23.
38. Dubov, D. V. and Ozhevan, M. A. (2013), *Shyrokosmuhovyi dostup do merezhi Internet, yak vazhlyva peredumova innovatsiinoho rozvytku Ukrainy* [Broadband access to the Internet as an important prerequisite for the innovative development of Ukraine], NICD, Kyiv, Ukraine.
39. Sharan, R. V. (2012), “Leading trends in the development of distance education in Ukraine”, *Zb. nauk. prats Khmelnytskoho in-tu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina»*, №5, pp. 220-224.
40. Voronkin, O. S. (2014), “The development of computer technologies to support the learning of students of higher educational institutions of Ukraine (the second half of the 1950s - the beginning of the

1990s of the 20th century)”, *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, № 39 (1), pp. 17-45.

41. Kapustynska, T. (2022), “Everyone is aware: how Prometheus online education works wonders for half a million Ukrainians”, retrieved from : <https://platfor.ma/topics/people/vsi-v-kursi-yak-onlajn-osvita-prometheus-robyt-dyvo-dlya-pivmiljona-ukrayintsiv/>.

42. Yuan, Ly (2022), “MOOCs and open education. White paper”, retrieved from : http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/16038/1/Neporoda_Ocinka.pdf.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2022 р.